

HAYDİ KÖYÜMÜZE GERİ DÖNELİM! TERSİNE GÖÇÜN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ: YENİYOL KÖYÜ ÖRNEĞİ*

Emek Barış KEPENEK¹, Tülay UĞUZMAN²

Öz

Göç, insanlık tarihinin en başından beri varlığını sürdüren, hem sosyal hem kültürel hem de ekonomik boyutlara sahip karmaşık bir olgudur. Bu makalenin ana teması, “göç sürecinin tamamlandığını düşünen kişilerin ilk hareket noktalarına dönmeleri” olarak tanımlanan tersine göç olgusudur. Bu bağlamda makalenin amacı, tersine göç kavramının, hem göçmen kişi üzerinde hem de geri dönülen mekânda yarattığı ekonomik ve sosyal etkileri araştırmaktır. Makale ayrıca bulgular üzerinden bölgesel sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmeyi de amaçlamaktadır.

Rize iline bağlı Yenyol Köyü araştırma alanı olarak seçilmiştir. Çalışma, alan araştırması yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Emeklilik ve istenilen başarı düzeyine ulaşılmamış olması, geri dönüş nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Geri dönüşlerin olduğu ailelerde toprak ve gelir paylaşımları üzerine sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Göçün önüne geçebilmek için kırsal kesimde yaşamı kolaylaştıracak, gelir getirecek yapıların kurulması ve bölgesel özelliklere göre yapılmış kalkınma politikalarına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: *Tersine Göç, Doğu Karadeniz, Tarımsal Faaliyet, Kalkınma Politikası, Emeklilik*

* Bu çalışmadaki alan araştırması Başkent Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri desteği ile yapılmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, e-posta: ebkepenek@baskent.edu.tr

² Prof. Dr., Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, e-posta: tuguzman@baskent.edu.tr

LET'S GO BACK TO OUR VILLAGE! THE SOCIO-ECONOMIC IMPACTS OF REVERSE MIGRATION: THE CASE OF YENİYOL VILLAGE

Abstract

Migration is a complicated concept which contains social, cultural and economic aspects and has been existed since the beginning of word history. The main theme of this article is “the reverse migration” which means the turning back to the origin place of the people who fulfilled their aims. In that respect, the article discusses the economic and social impacts of reverse migration on both origin place and the migrants. Besides, some crucial policy recommendations were established according to the analyzes of the field research.

As a case, the village of Yeniyol was selected. Field research was used as methodology.

There are two reasons for the reverse migration: retirement and inability to reach the targeted economic level. Besides, reverse migration creates problems in families in terms of sharing both lands and income. The region needs effective policies which support the living in rural areas and promote the channels to increase the economic income.

Keywords: *Reverse Migration, East Black Sea, Agriculture, Developmental policy, Retirement*

Giriş

Göç, insanlık tarihinin en başından beri varlığını sürdüren, hem sosyal hem kültürel hem de ekonomik boyutlara sahip karmaşık bir olgu olduğundan, sosyal bilimler açısından oldukça önemsenen bir konudur. Bu makalenin ana teması, “göç sürecinin tamamlandığını düşünen kişilerin ilk hareket noktalarına dönmeleri” olarak tanımlanan *tersine göç* olgusudur. Bu bağlamda makalenin amacı, çok farklı boyutları olan tersine göç kavramının, hem göçmen kişi üzerinde hem de geri dönen mekânda yarattığı sosyoekonomik etkileri araştırmaktır. Ayrıca bulgular üzerinden bölgesel sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmektir.

Rize ilinin de içinde yer aldığı Doğu Karadeniz Bölgesi, birçok farklı nedenden dolayı her zaman en fazla göç veren bölgeler arasında olmuştur. Bununla birlikte kentlere gitmiş olan insanlar, belli bir süre sonra ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenlerle orada tutunamadıklarında ya da emekli olduklarında, köyelerine kesin dönüş yapmaktadırlar. Bu ve benzeri nedenlerle kentten köye yapılan kesin dönüşler; geri dönen ailelerin yeni arazi arayışları, yeni ev yaptırma üzerine istekli olmaları, yeni yaşamlarına alışma çabaları, kendilerine miras kalan taşınmazlar vb. ile ilgili konularda önceden karşılaşılmayan ya da her biri kendine özgü boyutları olan sorunlar yaratmaktadır.

Araştırmanın amacı, tersine göç olgusunun sosyoekonomik yansımalarını ortaya çıkarmak ve bulgular üzerinden bölgesel sorunlara çözüm önerileri getirmektir. Türkiye'nin en çok göç veren bölgelerinden biri olan Doğu Karadeniz'de yer alan Rize ilinin Ardeşen ilçesine bağlı Yeni Yol Köyü, araştırma evreni olarak seçilmiştir. Çalışmanın üç temel hedefi vardır:

- Yeni Yol Köyü'nde tersine göç oluşma nedenlerini incelemek,
- Tersine göç olgusunun köy yaşamı üzerinde yarattığı değişiklikleri saptamak ve bu değişikliklerin sosyal ilişkileri ne derecede etkilediğini ortaya çıkarmak,
- Araştırmanın bulgularına dayanarak sosyoekonomik boyutu olan politika önerileri geliştirmektir.

Araştırma üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama literatür taraması, ikinci aşama var olan durumun bir alan araştırması ile saptanması, üçüncü aşama ise elde edilen bulguların analizi ve problemin çözümüne yönelik fikirlerin geliştirilmesidir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kırsal kesimin çözülmesi, kentlere yapılan göçler vb. konularda çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen kentlerden köylere dönüş sürecinin, bir başka deyişle tersine göçün nitel ve nicel olarak, aynı oranda işlenmemiş olması, yapılan bu araştırmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde son yıllarda sıklıkla gözlenen tersine göç olgusunu, neden ve sonuçları ile birlikte ele alan bu çalışmada elde edilen bulgular; yalnızca bilimsel katkılar olarak kalmayacak aynı zamanda, sorunların çözümü için, bölge özelinde ya da genel olarak oluşturulacak sosyoekonomik ve kültürel politikalara da yol gösterici bir işlev görecektir.

Hiç Bitmeyen Hikâye: Göç

Literatürde göç kavramının, insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlandığı görülmektedir (Özer, 2004; Koçak ve Terzi, 2012). Başka bir tanımda ise “Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli, geri dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi” olarak belirtilmektedir (Yalçın, 2004: s.13). Göç olgusu, insanlığın başlangıcından bu yana süregelen, dünyanın her yerinde görülebilen ve gelecekte de devam etmesi çok muhtemel olan bir durumdur.

Göçler; uluslararası boyutunun dışında köyden kente, köyden köye, kentten kente ve kentten köye doğru olabilmektedir. Türkiye’de çoğunlukla köyden kente ve kentten kente doğru göçler görülmektedir. Türkiye’de II. Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1950’lerden başlayarak uygulanan tarım politikaları ve teknolojik değişimler (tarımda makineleşmenin artması ve kara yollarının yaygınlaşması), kırsal kesimin çözülmesine yol açmış bu da iş gücü fazlasını kentlere *itmesi* sonucu kırsal alandan ve köysel yörelerden

kentlere doğru göç olgusunu olağanüstü hızlandırmıştır (Tezcan, 1989). Bu hızlanmanın nedenleri arasında ayrıca, kentleşme hareketleri ya da kentsel bölgelerin çekiciliğinin artması da gösterilmektedir. Bu durum sadece Türkiye’de değil, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede de böyledir (Haas, 2006).

Göçün yarattığı değişimler kimilerince *modern olmanın şartı* gibi görülürken bazıları tarafından *geleneksel hayatın bozulması, kırdan gelen göçmenlerden kaynaklanan kentsel kültürün yozlaşması, iki kültür arasında sıkışıp ne köylü ne de kentli olunmaması* olarak değerlendirilebilmektedir (Bal, 2008: s. 106). Göç olgusunun hem aile açısından hem de hedef şehir açısından farklı boyutları vardır. Aile geçim sıkıntısından, şehir yaşamına ayak uydurmaya çalışmaya kadar birçok farklı sosyoekonomik problemle karşı karşıya kalmaktadır. Şehirler de göç dalgasına hazırlıksız yakalanmakta ve plansız büyüme eğilimleri göstermektedirler (Sağlam, 2006).

Yapılarına göre çeşitli göç türleri vardır (Koçak ve Terzi, 2012):

İç Göç: Herhangi bir ülke sınırları içerisinde olan göç hareketlerini ifade eder. Ülkenin genel yapısında bir değişim olmaz ama gidilen yere göre nüfus oranları farklılaşır. İç göç hareketleri daha çok o ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden, daha gelişmiş bölge ve kentlerine doğru hareket etmektedir (Özer, 2004: s. 24).

Mevsimlik/Sezonluk Göçler: İnsanların her yıl belirli aylar içerisinde geçim için çalışmak örneğin pamuk ya da fındık toplamak ya da tatil, dinlenmek için yazlık vb. yerlere gitmeleri olarak ifade edilebilir. Ancak tayin amaçlı başka şehirlere gitmek durumunda kalan ailelerin de içinde bulunduğu durum, emek göçü kavramıyla açıklanabilir.

Dış Göç: Gönüllü ya da zorunlu bir şekilde ülke sınırlarının aşılmasıyla başka bir ülkeye yapılan göç hareketlerini ifade eder.

Beyin Göçü: İyi eğitim almış yetenekli iş gücünün yetiştiği az gelişmiş bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye göçüne beyin göçü denmektedir. Eğitim ve istihdam kaynakları kısıtlı az gelişmiş ülkelerdeki yetenekli iş gücü, daha iyi yaşam şartları için başka bir ülkeye gitmek tercihinde bulunurlar.

Zorunlu Göç: Daha çok politik ya da askerî sebeplere dayalı olarak devlet zoruyla, istek dışı bir kararlarla yaşanan bölgenin terk edilmesidir.

Tersine Göç: Göç edilen şehir/ülkeden belirli bir zaman sonra aynı mekâna dönüş hareketini ifade eder.

Hikâye Tersine Dönüyor

Tersine göç, kişilerin doğdukları şehirden farklı bir mekânda, en az bir sene geçirdikten sonra tekrar ilk şehirlerine dönmeleri olarak tanımlanabilir (OECD, 2008). Tersine göç olgusuna yol açan birçok farklı neden vardır. Şehirlerde yoğunlaşan ekonomik kriz ve bunun sonucunda ortaya çıkan işsizlik, şehir yaşamına uyumsuzluk, kişilerin daha evvel göç ettikleri kırsal alanlara doğru tekrardan yönelmeleri sonucunu doğurmuştur (Yılmaz, 2009). Örneğin 2008'deki ekonomik kriz nedeniyle büyük şehirlerden tersine göç edenlerin sayısı yaklaşık 30 bin civarındadır (Vatan Gazetesi, 11 Haziran 2009). Tersine göç aslında tüm dünyada çeşitli boyutlarıyla tartışılan önemli bir olgudur.

Bovenkerk (1974) tersine göçün birden fazla nedeni olduğunu söyler ve onları sınıflamaya çalışır. Onun için, göç edilen ülkedeki iktisadi ortamın bozulması geri dönüş kararındaki en önemli etkidir (Bovenkerk, 1974). Ancak Gmelchê (1980) göre kişinin güçlü aile bağları ve memleket özlemi geri dönüş kararı alınmasında oldukça önemlidir. Tersine göç kavramı ile ilgili teorileri kısaca gözden geçirmek, meselenin özünün anlaşılmasında yardımcı olacaktır:

Neo-Klasik Yaklaşım

Göç sorununa neoklasik ekonomistler, hem göç alan hem de göç veren bölgeler arasındaki gelir farklılıkları açısından bakarlar. Buradaki temel dürtü, göç eden kişinin yeni mekânında daha fazla gelir elde etme amacıyla yola çıkmasıdır (Todaro,1969). Bu bağlamda tersine göçün bu beklentilerin oluşmaması sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Başarısız deneyimler ya da ulaşılamayan hedefler, geri dönüş kararının altında yatan en büyük etkenlerdir.

Yeni akım ekonomistlere göre *tersine göç önceden hesaplanmış stratejilerin*

bir sonucudur. Yani, sadece başarısızlıkla değil, istenilen hedeflere ulaşıldıktan sonra da tersine göç oluşmaktadır (Constant and Massey, 2002). Bu durum eve dönüş yaşamı için iyi bir alt yapı kurulmasını sağlar ve bu da dönüş için yeterli bir sebep olarak karşımıza çıkar. Hatta ister göçten önce ister göçten sonra olsun, göç edilen memleketten yapılan evlilikler de dönüş kararında etkili olmaktadır (Constant and Massey, 2002).

Yapısalcı Yaklaşım

Yapısalcı yaklaşım, konuya sadece göç eden kişilerin bireysel nedenleri açısından bakmaz. Bu yaklaşım, göç edilen ya da göç veren mekânlardaki sosyoekonomik ve kurumsal durumların da göçe ya da tersine göçe karar vermede etkili olduğunu ileri sürmektedir (Cassarino, 2004). Göç edilen hedef yerleşim yerindeki sosyal ve ekonomik beklentilerin oluşmaması, adaptasyon sorunları ve kültürel açıklık, geri dönüş kararının en büyük nedenlerindedir. Bu yaklaşım içerisinde üçlü bir tipoloji de oluşturulmuştur (Callea, 1986):

Geri dönüş konusunda ısrarcı olanlar: Göç etmeden önce bile geri döneceklerine emindirler. Buradaki amaç, finansal olarak hedeflerin bir an önce tutturulması ve geriye döndüklerinde güçlü bir konumda olmaktır.

Emeklilik: Geri dönmeye karar verenler belirli bir çalışma hayatından sonra geri dönüp toprak sahibi olurlar ve yaşlılık dönemlerini evlerinde geçirmek isterler.

Yeni hedeflerin oluşmasıyla geri dönenler: Bu kesim, göçe karar verirken oluşan durumların ortadan kalkması ve eksik olan sosyoekonomik ortamın oluşmasıyla geri dönmeye karar veren dinamik kesimi temsil etmektedir. Sosyal gelişmişlik düzeyinin artması, yeni iş olanaklarının ortaya çıkması, kültürel çeşitliliğin oluşması gibi nedenler, geri dönmek isteyenlerin karar vermesini ve uyumunu kolaylaştıracak etmenlerdir. Geri dönen kimse yeniden bir sosyalleşme süreci yaşayacaktır (Dumon, 1986: p. 122). Bu bağlamda terk edilen mekân ile olan sosyal bağların koparılmamış olması önemli bir etkidir. Yani yerel ilişkilerin devamlılığı oldukça önemli görünmektedir (Lewis and Williams, 1986; Colton 1993). Bu noktada tekrar kabul edilme ve yeniden adaptasyon korkularının oluşması da normal kabul edilmektedir (Byron and Condon, 1996).

Transnasyonalizm

Geri dönüş, göç sürecinin sonu demek değildir. Aslında sürekli bir olgunun önemli bir parçasıdır. Bu süreç içerisindeki sosyoekonomik durumlardaki değişiklik, bunu sürekli kılar. Bu bağlamda geri dönenlerin yeniden entegrasyonu, önemli bir konu olarak tartışılmaktadır. Geri dönen kişi daha önceleri döneceği mekânı sürekli ziyaret ederek aslında geri döndüğü zamanda yaşayacağı adaptasyon sorunlarını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Dönmeden önce para biriktirmek, yatırım yapmak ve aile ile ilişkileri devam ettirmek gibi hedefe yönelik eylemler kurgulanır. Kendilerini her zaman terk ettikleri mekânla özdeşleştirirler ve bu duyguyu kaybetmemeleri, geri dönme kararını etkiler (Al-Ali ve Koser, 2002). Bu bağlamda hemşehrilik ve akrabalık, önemli olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Ağ Teorisi

Bu teori de, göç edenlerin ilişkilerini sürekli sıcak tutmalarına yönelik fikirler geliştirilmiştir. Bu sosyal ilişkilerin gücü, geri dönme kararını verirken kişiye cesaret vermektedir (Eccles and Nohria, 1992). Bu teoride göç nedenleri için her iki tarafta bulunan mekânlardaki mikro ve makro durumlara vurgu yapılsa da orijin mekânla kaybedilmeyen sosyal ağ yapılar, geri dönüş kararının en büyük etmenleridir.

Geri dönüş her zaman gönüllü hareket olmayabilir. Zamansal olarak da hazır olana kadar beklenen bir süreçtir. Bu bekleme süresi ya hedeflerin tutturulmasıyla ya da hedeflerden iyice uzaklaşılması sonucunda ortaya çıkan bıkkınlık durumuyla sona erer. Ayrıca göçün başladığı mekândaki sosyal, ekonomik ve kültürel ortamın değişmesi de bu süreyi azaltabilir. Sosyal ağ teorisi, tersine göç olgusunda ekonomik ve kültürel nedenlerin yanında sosyal ilişkilere daha fazla önem vermektedir.

Nedenleri farklı olduğu için geriye dönüşün etkileri de farklılıklar göstermektedir. Temel etkileri ekonomik ve sosyal olarak ayırabiliriz. King'e (1986) göre geriye dönenler, edindikleri becerilerle döndükleri mekânda yenilik öncülerini olarak görülebilmektedirler. Ancak gittikleri mekânda elde edilen becerilerle dönüş yapılan mekândaki ihtiyaçlar uyumsuz olursa o zaman uyum sorunu yaşanabilir (King, 1986). Diğer önemli bir nokta ise geri

dönerlerin gittikleri yerde elde edindikleri tasarrufları nasıl değerlendirecekleri konusudur (Öner, 2016). Dönerlerden birçoğu birikimlerini kendileri için harcamayı tercih etmektedirler. Eve yönelik harcamalar en çok görülen harcama tipidir (King,1986).

İktisadi etkilerin yanında sosyal etkilerde oldukça önemlidir. Bu noktadaki en önemli sosyal problemin, geri dönerlerin döndükleri mekâna uyum sağlama süreçleridir. Gmelch (1980) bu noktada geri döner mekândaki iktisadi ve toplumsal koşullara dikkat çeker. İkinci önemli nokta ise geri dönerlerin buna ne kadar hazır oldukları ve bu dönüşü kesin olarak isteyip istemedikleridir. Geri döner mekân hakkında elde edilen bilgiler, kişinin uyum konusunda başarı oranını yükseltmektedir.

Özellikle, göç veren bölgelerdeki yeni büyüme ve istihdam olanaklarının oluşturulması, tarımda sürdürülebilir gelir yollarının kurulması ya da kısaca göç veren bölgelerin ekonomik ve siyasal koşullarının iyileştirilmesi gibi tartışmaların tersine göçün oluşmasında etkili olduğu bilinmektedir (İslamoğlu, Yıldırım alp, Benli, 2014).

Türkiye’de Tersine Göç Sorunsalı

Göç, Türk sosyal bilimler yaşamında her zaman dikkat çeken bir olgu olsa da tersine göç ile ilgili olarak yapılmış çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Yıllar itibarıyla kentler, köyden kente göç edenleri kendi bünyesinde sindiremeden, yeni göç dalgaları ile karşılaşmışlardır. Göçler sonucu kentlerde varoşların oluşması, bu bölgelerde yeni ve çarpık kentlerin meydana gelmesi, bu süreçlerin doğal sonuçlarıdır. İşte bu noktada kentsel yapı; kendi içerisindeki fazlalıkları geri itmeye veya bu fazlalıkların olumsuz etkilediği diğer kentlileri arayış içerisinde sürüklenmektedir. Bu arada azalan nüfus, kırsal bölgelerde ekonomik bölüşümdeki payın artmasına ve yeni fırsatların doğmasına neden olmuştur (Güreşçi ve Yurttaş, 2008; Gümüş ve İlhan ve Gülersoy, 2013, Coşkun, 2017: s. 22). Bunun sonucunda süratle kentsel bölgelerdeki çekici faktörler, itici faktör hâline dönüşmeye başlamıştır.

Bir başka deyişle, başta ekonomik sorunlar olmak üzere çeşitli nedenlerle kırsaldan yurt içine veya yurt dışına yapılan göçler, göç edilen yerlerde meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle tersine göç şeklinde yeniden gerçekleşmektedir.

Bu nedenlerin başında kent yaşamına olan uyumsuzluk, işsizlik ve buna bağlı olarak gelişen sosyal dışlanma, barınma-konut yetersizliği, psikolojik ve kültürel sebepler gelmektedir (Tezcan, 1989). Köylerin sosyoekonomik dönüşümü de (ulaşım, kamu hizmetleri vs.) köyler için yeni çekim alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

Bunlara ek olarak çalışma yaşamının kişinin isteğine bağlı olarak sonlandırılmasından sonra, kısaca emeklilik döneminde, insanların doğduğu topraklara dönme arzusu ve yaşamlarını artık orada sürdürme ve belki de doğdukları yerde ölme ve ya orada gömülme isteği de tersine göçün ardındaki nedenlerden bazılarıdır.

Tezcan'a (1989) göre kırsal alana göç iki türde görülmektedir:

1- Geçici Göçler:

Belirli bir zaman aralığını kapsayan göç hareketleridir. Kişi bu sürenin sonunda esas yaşadığı eve mutlaka dönüş yapmaktadır. Örnek olarak yaylaya göç, deniz kenarındaki yazlıklara gidiş, tatil köylerinde geçirilen zaman verilebilir.

2- Sürekli Yapılan Göçler:

Kentten kırsal bölgelere yapılan kalıcı göç hareketleridir. Bunun altında birçok farklı neden yatmaktadır: Kent yaşamına olan uyumsuzluk, işsizlik, geçim zorluğu ya da emeklilik, yaşlılık gibi birçok farklı nedeni vardır (Tezcan, 1989).

Türkiye'de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir gönüllü iç göçün yaşandığı görülmektedir. Türkiye'deki nüfus hareketleri bölgeler temelinde ele alındığında, sürekli göç veren ve sürekli göç alan bölgeler ayrımı söz konusu olabilmektedir. Sürekli göç veren Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgeleri, sürekli göç alan bölgeler ise İstanbul ve Kocaeli gibi sanayi merkezleri ile Muğla ve Antalya gibi yumuşak iklimli kentleri içine alan Akdeniz, Marmara ve Batı Anadolu bölgeleridir (DPT, 2001).

Rize İli ve Göç Sorunsalı

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere 1970'lerden beri Rize, sürekli göç veren iller arasında yer almaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin pek çok yerinde olduğu gibi Rize'de de bu yoğun göç verme sürecinin nedenleri olarak; gelişmeye ve tarımsal dönüşüme izin vermeyen coğrafi koşullar, sanayi gelişiminin yoğun olmaması sebebiyle bu alanda istihdam olanaklarının azlığı ve bu sıkıntı yüzünden insanların istedikleri gibi bir hayat kuramamaları, tarım politikalarının güçlü olmamasından dolayı tarımdan geçimini sağlama olanaklarının azalması vb. sebepler gösterilebilir. Bu sebepler insanları yeni arayışlara itmektedir. Ayrıca okullaşma alt yapısının eksikliğinden dolayı şehir dışına okumaya gidenlerin sayısı da oldukça fazladır. Bu kişiler okullarını bitirdikten sonra geri dönmektense, başka şehirde çalışma olanaklarını aramaya çabalamaktadır (Genç, 2011).

Tablo 1: Yıllara Göre Rize İlinin Net Göç Oranları

Dönem	Net Göç Oranı (%)
1975- 1980	-26,1
1980-1985	-32,6
1985-1990	-84,0
1995-2000	-21,9
2000-2007	-1,9
2007-2016	-1,8

2000'li yıllarda; kırsaldan kentlere olan nüfus hareketi devam etmektedir. Sonuçta kentsel nüfus oranı kırsaldan daha fazla duruma gelmiştir. 2017 yılını sonu itibarıyla kentleşme oranı % 68'dir. (www.tuik.gov.tr). Öte yandan **Tablo 1**, 2000'li yıllarda net göç oranının azaldığını göstermektedir. Bu durum, kentsel bölgelerde çekiciliğin yanı sıra iticilik faktörünün de belirginleşmeye başladığı ve tekrar yoğun nüfustan az yoğun nüfusa doğru bir hareketlenme başlamış olduğu şeklinde de yorumlanabilir (Güreşçi ve Yurttaş, 2008). Yani göç verme ile alma arasındaki fark, dikkat çekici bir oranda azalmıştır.

Yukarıda kısa literatür özetinden de anlaşılacağı üzere tersine göç olgusu çok boyutlu ve farklı disiplinleri bir arada barındıran bir olgudur.

Mikro sosyolojik bakış açısıyla incelenirse, göç kararının kişisel bir karar olduğu söylenebilir. O kararı aldırın birçok farklı sosyoekonomik nedenlerin var olduğu da açıktır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Bunun içerisinde ilgili literatür incelenmiş, anket ve derinlemesine görüşme soruları hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, istatistiksel analiz yöntemleriyle çözümlenmiştir.

Sosyal ağ teorisi bağlamında kurgulanan hipotezler şu şekilde oluşturulmuştur:

- Geri dönecek mekândaki akrabaların varlığı, geri dönüş kararının alınmasını pozitif yönde etkiler. Çünkü varlığı sürdürülen sosyal ilişkiler, kişileri karar alma sürecinde cesaretlendiren etmenlerdir.
- Geri dönecek mekândaki sahip olunan/olunacak tarım arazilerinin varlığı, yeni bir yaşamın kurulmasını sağladığı için ailelerin geri dönüş kararının alınmasını pozitif yönde etkiler.

Bu iki temel hipotezin yanında ilgili olduğunu düşündüğümüz araştırma soruları da şu şekilde belirlenmiştir:

- Tersine göç sürecine yol açan nedenler nelerdir?
- Geri dönüşler köydeki sosyoekonomik yaşamı nasıl etkilemiştir? Diğer bir deyişle geri dönüş aile içi ilişkileri, köydeki gelenek ve görenekleri, kadın- erkek ilişkilerini ve toplumsal dayanışmayı nasıl etkilemektedir?
- Toprak paylaşimleri nasıl yapılmaktadır?
- Paylaşım sırasında sorunlar oluşmuş mudur? Bu sorunlar hukuki boyuta taşınmakta mıdır?
- Aile içindeki kadınların paylaşım sürecindeki rol ve tutumları nelerdir?

Bu hipotezleri doğrulamak ve bu araştırma sorularını cevaplamak üzere yapılmış bulunan literatür taramasından yararlanılarak hazırlanan anket formu, araştırma evreni olarak belirlediğimiz Yeniol Köyü'ndeki

ailelerin tamamına, yerleşik olanlar ve geri dönenler ayırımı yapılmaksızın uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme, geri dönenlerle yapılmıştır. Bunun dışında yine önceden hazırlanmış olan görüşme sorularının da anketlerden elde edilemeyen örtük bilgilere ulaşılmasını sağladığı düşünülmektedir.

Sonuçların Değerlendirilmesi

Yeniyol Köyü

Rize ilinin Ardeşen ilçesinin doğu sınırında ve sahilde yer alan Yeniyol Köyü'nde resmî kayıtlara göre 184 hane ve sürekli yaşayan 350 kişi (171 E, 179 K) bulunmaktadır. (www.tuik.gov.tr).

Son beş yılda köyde sürekli yaşayan nüfus 350 ile 390 arasında değişmektedir. Yaz aylarında köyün nüfusu yaklaşık olarak üç katına çıkmaktadır. Bu artışın iki kaynağı vardır;

(a) Kış aylarında Ardeşen ve Fındıklı gibi ilçe merkezlerinde yaşayanların yaz aylarını Yeniyol Köyü'nde geçirmeleri; bunların her birinin birer otomobil sahibi olması, köyde yaşam ile kentte çalışma olanağının birleştirilmesini sağlamaktadır; köyde yaşayan ve kentlerde çalışanlar, nüfusunun %70'ini oluşturmaktadır.

(b) Rize dışında yaşayanlar yaz tatillerini geçirmek üzere köye gelmektedir.

Tarımsal faaliyetler esas olarak ya yarıcılık ya da işçilik yöntemiyle yürütülmektedir. Daha ağırlıklı olan *yarıcılık* uygulamasında, bir aile tüm tarım arazisinin bakımını ve ürününün toplanmasını, köy dışından, büyük çoğunluğuyla Doğu Karadeniz'in dağ köylerinden gelen göçmen diyebileceğimiz bir aileye bir-birkaç yıllığına ya da daha fazla bir süre ile bırakmaktadır. Kendisine barınma olanağı sağlanan yarıcı bunun için hiç kira ödememekte; ürün satışından elde edilen parasal gelirin yarısını almaktadır.

İşçi çalıştırmada ise belli bir işin, arazi düzenlemesi, ürün toplanması vb. yapılması karşılığında ücret ödenmesi biçiminde olmaktadır; kendilerine ayrıca kalacakları bir yer sağlanan işçilerin çok büyük çoğunluğu, Gürcistan kökenlidir.

Tüm aileler çay yaprağı ve sınırlı bir ölçüde de olsa fındık üretimine dayanan tarımsal faaliyette de bulunmaktadır. Aile fertlerinin bir kısmı sadece tarımla ilgilenir. Kentlerde tarım dışı işlerde çalışanlar da çalışma saatleri dışında özellikle hafta sonları tarımsal faaliyetlere sınırlı bir katkı yapmaktadır.

Köyde sürekli oturan neredeyse her hanenin, tarım dışında gelir getirecek bir faaliyeti vardır. Pek çok kişi, çevrede bulunan üç çay fabrikasında işçi olarak ayrıca devlet memuru ya da küçük esnaf olarak çalışmaktadır.

Okula gitmeyen çocuk yoktur. Yeniol geleneksel olarak yörenin okuma-yazma oranı en yüksek ve eğitilmiş insanı en fazla köyü olarak bilinmektedir. Her ne kadar tarım çok önemli bir gelir sağlasa da gençler mutlaka bir okula gitmek ve işe girmek gibi planlar yapmaktadır.

Araştırma Sonuçları ve Değerlendirme

Yeniol Köyü'nde 5 kişilik bir anketör ekip tarafından bir haftalık bir çalışma süresinde toplanan araştırma verileri, anket tekniği uygulanarak çalışma döneminde içerisinde yaşam olan tüm evlere uygulanmıştır. O dönemde 125 hane ile görüşülmüştür. Anket yöntemi uygulanan görüşmelerde köyün sosyal ve ekonomik yaşamına dair bilgiler sorulmuş ve köyün bir profili oluşturulmuştur. Görüşme yapılan ailelerin %17'sinde (21 kişi) yıllar önce göç edip belirli bir dönem sonra köye dönüş yaparak yaşamaya başlayan en az bir aile ferdi vardı. Bu kişilerin 10'u ile de derinlemesine mülakat yapılmıştır. Katılımcılardan ikisi kadın sekizi ise erkektir.

Köyde, içerisinde tek kişinin yaşadığı yedi hane vardır. En kalabalık nüfusa sahip hanede on üç kişi yaşamaktadır. Bu hanelerden % 70'inin köy dışında yaşayan aile üyeleri ya da birinci derece akrabaları vardır. Ayrıca hem köyde hem şehirde evi olan aile oranı ise

% 48'dir. Bu durum bize köy halkının şehir yaşamından da kopmadıklarını ve aslında ikili bir yaşama sahip olduklarını göstermektedir. Köy yaşamının zorlukları, ev standartlarının çok yüksek olmaması (kalorifer sistemi olan ev sayısı yüzde 10'dan azdır) ve özellikle kışların çok soğuk olması, kişileri

böyle bir tercihe itmiştir. Ayrıca evler genellikle köye yakın ilçelerde ve illerde bulunmaktadır. İlçe olarak Ardeşen, il olarak da Rize ve Trabzon tercih edilmektedir.

Bu ailelerin % 88'i geçim için tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Geri kalanlar ise ilçelerde kamu ya da özel sektörde bir işte çalışmaktadır. Esas olarak köyün geçim kaynağını üç farklı ürün sağlamaktadır: Çay, fındık ve kivi. Hanelerin % 91'inde ana ürün çaydır. Hanelerin % 46'sı her üç üründen de gelir elde etmektedir. Hanelerin sadece % 11'i hayvancılıkla da geçinmektedir. En çok inek ve keçi beslenmektedir. En gelir getirici ürün ise taze süt ve tereyağıdır. Tarımsal faaliyetler yoğun olarak nisan ve kasım ayları arasında olmaktadır. Çay hasadı nisan, temmuz ve eylül olmak üzere yılda üç defa yapılmaktadır. Ağustos ayı fındık toplama zamanı, kasım ayı ise kivilerin toplanma zamanıdır.

Okul çağındaki tüm çocuklar okula gitmektedir. Bu çocukların % 20'si sadece yazın tarımsal faaliyete katkı yapmaktadır.

Köyde 14 yıldır kadastro³ çalışmaları yapılmaktadır. Ailelerin ancak % 62'si kardeşler arasında toprak paylaşımında bulunmuştur. Toprak paylaşımında söz sahibi olanlar, ailelerin erkek üyeleridir. Topraklar erkek kardeşler arasında pay edilmekte olup kadınların toprak paylaşımından aldıkları bir pay yoktur. Ancak her kız kardeş her bir erkek kardeşin sorumluluğuna verilmektedir. Erkek kardeş, toprak gelirinden ürün ya da para olarak kız kardeşine pay verir. Her ne kadar kadınlar yasal olarak topraktan pay alma hakkına sahip olsalar da bu durum köyde tamamen geçmişten gelen geleneksel bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Paylaşım sırasında aile fertleri arasında sorunlar oluşsa da bu sorunların mahkemeye taşınma oranı yapılan araştırmada % 9,2 olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kardeşler arasında küslük gibi sosyal tavırlar görülmektedir.

Derinlemesine görüşmeler ise on yıldan fazla bir süre önce köyden başka bir şehre hatta başka bir ülkeye göç etmiş ve daha sonra dönüş yapmış kişiler

³ Kadastro çalışmaları Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan devlete ait arazilerle köylüye ait arazilerin kesin olarak belirlenmesi ve köylüye resmî tapuların dağıtılması sürecini ifade etmektedir. 2004 yılında çalışmalar tamamlanmasına rağmen açılan davalar ve yeniden düzenleme çalışmaları hâlen devam etmektedir.

arasından seçilerek yürütülmüştür. Özellikle göç algısının daha iyi anlaşılması açısından kaynak kişiler başta üç büyük şehir olmak üzere, Samsun ve Bursa gibi görece büyük illerde yaşayan kişiler arasından seçilmiştir. Köyün bağlı olduğu Rizede yaşayan ya da komşu iller olan Trabzon ve Artvin’de yaşamış olanlar seçilmemiştir.

Göç eden bu kişiler ağırlıkla İstanbul, Ankara ve İzmir’i tercih etmişler, ağırlıklı olarak da İstanbul’a gitmişlerdir. Yurt dışına giden bir kişi ise Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşamaktadır. Köyünden en fazla uzak kalan kişi yirmi yedi, en az uzak kalan kişi ise on üç yıl dışarıda yaşamıştır. Görüşme yapılan bir kişi, bir kamu kurumunda çalışırken kendi isteği ile İstanbul’a tayin olmuştur. Bunun altında da büyük bir ilde, farklı ve geniş bir çevrede yaşama isteğinin yattığını görmekteyiz.

Görüşme yapılan on kişiden sadece dördünün göç etmeden önce çay fabrikalarında geçici işçilik yaptıklarını ya da herhangi bir işletmede kısa süreli olarak çalıştıklarını tespit etmiş bulunmaktayız. Bu kişilerin hepsi de vasıfsız işçidir ya da bir esnafın yanında çalışmışlardır. Diğerleri ise tarımsal faaliyetlerle ilgilenmekte idiler. Göç edenlerin tamamı bu kararı tek başlarına almışlardır. Ancak dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, göç etmeyi hedefledikleri ilde ve ülkede mutlaka bir akrabalarının ya da bir tanıdıklarının olmasıdır. Bu durumda, sosyal ilişki ağlarının güçlü olması, kararın alınmasında etkili olmuştur demek mümkündür.

Tersine göçün etkilerini anlamaya çalışmanın en önemli adımı, bu kişilerin neden göç ettiklerinin anlaşılmasıdır (Bovenberk, 1974). Araştırmamızda bizimle görüşmeyi kabul eden katılan tüm kişilerin göç etme nedenleri arasında, köydeki gelirlerinin az olması ve mutlaka köy dışında yaşama isteği bulunmaktadır. Zaten büyük şehirlerin seçilme nedenlerinden bir tanesi de iş imkânlarının fazlalığıdır. Köyden gidenler ilk hedeflenen şehre vardıklarında, belirli bir süre akraba yanında kalmayı tercih etmişlerdir.

Göç edenler, belirli bir zaman alan uyum döneminden sonra kendi evlerini açma kararı almışlardır. Bu zamanın, belirli bir iş bulunması ve gelirin sürekli hâle gelmesine kadar devam ettiğini görmekteyiz.

Katılımcıların % 60’ı ilk çalışmaya başladıkları iş yerini belirli bir süre

sonra bırakmış ve başka işlerde çalışmaya başlamışlardır. Bu kişilerden ikisi kendi işlerini kurmuşlardır.

Görüşmeye katılanların tamamı, gittikleri ilde yaşayan hemşehrileri ile ilişki kurmayı tercih etmişlerdir. Bu bağlamda gidilen ildeki sosyal ilişkiler, uyum sürecinin atlatılmasında yardımcı olmuştur. Hatta hemşehri derneklerine üye de olmuşlardır. Bir kişi dışında görüşülenlerin tamamı, göç dönemini ilk gittiği ilde tamamlayarak geri dönmüştür.

Geri dönüş nedenlerine bakıldığında emeklilik ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların %50'si emekli olduktan sonra köye dönmeye karar vermiştir. Bunlardan sadece ikisi bir kamu kurumundan emekli olmuştur. %33'ü (üç kişi) iş yerinin feshedilmesi nedeniyle yeni bir iş aramamayı ve köye dönmeyi tercih etmiştir. Yurtdışında yaşayan kişi ise yaşam koşullarında ani bir değişiklik sebebiyle ülkeyi terk etmek durumunda kalmış ve köye dönme kararı almıştır. Bir kişi de belirli bir süre çalıştığı iş yerinden ayrılıp birikimini serbest ticarete yatırmış ancak başarısız olduktan sonra köye dönme kararı almıştır.

Katılımcılar refah anlamında istedikleri seviyeye ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Yaşadıkları şehrin güzel olmasına rağmen, ekonomik zorlukları ve kent yaşamının sıkıntılarını ağır bir şekilde yaşamış olduklarını söylemektedirler. Kamu kurumunda çalışmış ve emekli olarak köye dönen iki kişi hariç katılımcıların tamamı, geçmişte istedikleri şartların oluşması durumunda köye dönüşlerini daha erken yapmayı tercih edebileceklerini belirtmişlerdir. Ancak hepsi de “göç kararı almadan önce yeterli geliriniz olsaydı köyden ayrılır mıydınız?” sorusuna “evet” cevabı vermişlerdir. Bu durumu; her ne kadar ekonomik sebepler göç kararında önemli yer tutsa da köy yaşamının kültürel anlamda yetersizliğinin ve seçeneklerin darlığının da köyden kente göç kararının alınmasında etkili olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Hatta geri dönenlerden üç kişi dönüş yaptığı ildeki ilişkilerine devam etmekte ve belirli aralıklarla o şehirlere tekrar gitmektedirler. Diğer bir deyişle katılımcılar, her ne kadar dönmekten mutlu olsalar da büyük şehirdeki çevrelerini aradıklarını belirtmişlerdir.

Emekli aylıkları ve iş tazminatları, geri dönerken yapılmış olan birikim olarak ön plana çıkmaktadır. Geri döndükten sonra henüz bu

birikimi harcamayan kişi sayısı üçtür. Katılımcılar, geri döndükten sonra sosyoekonomik durumlarının olumlu yönde geliştiğini belirtmişlerdir. Sadece iki kişi kendine özel bir ev yaptırmayı hedeflemektedir. Bir kişi de dönmeden önce evini yaptırmıştır. Bu kişiler ayrıca toprak bölüşümlerinde her hangi bir sıkıntı ile karşılaşmamış olduklarını da ifade etmişlerdir.

Kendilerine anket uygulanan ve görüşmeler yapılan kişilerin köye döndükten sonra köy yaşamında karşılaştıkları en büyük sıkıntının, sosyal ilişkilerde ortaya çıkan zayıflık olduğu görülmektedir. Yani, bu kişiler, köyde ortak hareket etme duygusunda azalma olmasını ve ortak sorunlara karşı duyarlılığın kaybedilmiş olmasını, en önemli sorunlar olarak belirtilmiştir.

Genel olarak araştırma sonuçlarını değerlendirmek istersek:

1. Köy dışında çalışan ve emekli olduktan sonra, Yeni yol Köyü'ne kesin dönüş yapanların oranı, toplam emeklilerin %90'ına ulaşmaktadır. Bunların tamamı önce köyde yeni bir ev yaptırmakta; sonra da yaz aylarının tamamını köyde geçirmektedirler. Köye dönüş yapan emeklilerin neredeyse tamamı kış mevsimini önceden çalıştıkları kentlerde geçirmektedir. Başka bir anlatımla bu köyde, yazın köylü-kışın kentli olarak yaşayan çok sayıda insan vardır.
2. Son beş yılda geri dönen kişi sayısında artış vardır. Bu beş yılda inşa edilen yeni ev sayısı on altı olup toplam hane sayısının %9'unu oluşturmaktadır.
3. Geri dönen ailelerin bazıları köyde kendi evlerini yaptırmaktadırlar. Hâlen şehirde yaşayan ama ev yaptıranlar da mevcuttur. Bu kişiler, bir gün mutlaka köye döneceklerini düşündüklerinden ya da en azından çocuklarına köye geldiklerinde kalacakları bir yerleri olsun düşüncesiyle ev yaptırmaktadırlar.
4. Ancak ne yazık ki köyde yeni bir ev yaptırılması, çay ya da fındık tarlası gibi bir kısım verimli arazinin kaybına da neden olmaktadır.
5. Kent ve köy yaşamının bu bütünleşme sürecine, özel otomobil sayısının artması öncelikli olmak üzere, ulaşımın kolaylaşması, geri dönüşler için altyapı oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu olgunun kendine özgü ekonomik, kültürel ve toplumsal nedenleri ve sonuçları bulunmaktadır.

6. Köyün deniz kenarında olması ve neredeyse her evde araba bulunması, insanların şehirlere kolayca ulaşmasına yol açmaktadır. Bu durum hem şehir yaşamına alışmış insanların geri döndüklerinde adaptasyonlarını kolaylaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmakta hem de ev yapım süreçlerini oldukça kolaylaştırmaktadır.
7. İlk hareket noktalarına geri dönenlerin ekonomik, kültürel ya da sosyal nedenleri vardır. Yeniol Köyü'nde emekli olduktan sonra doğduğu topraklara dönme isteği oldukça önemli bir yer tutmaktadır.
8. Kent yaşamına adapte olamayarak geri dönen kişi ya da aile sayısı yok denecek kadar azdır.
9. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, göç edenlerin Ankara, İstanbul ya da İzmir'i tercih etmeleridir. Rize ya da Trabzon'u tercih etmemektedirler. Çünkü o iller köye çok yakındırlar ve bağların tam olarak koparılmaması hissi oluşmamaktadır. Ayrıca büyükşehirlerde iş bulma ve adaptasyon olanakları oldukça fazladır. İlginç bir şekilde köyden ayrılan kişiler, köyün doğu kısmında yer alan Artvin ilini hiç tercih etmemektedirler.
10. Geri dönenler aslında emekli olan ebeveynlerdir. Şehirde okuyan ya da iş sahibi olan çocuklar geri dönmeyi düşünmemektedir. Ayrıca göç eden ebeveynlerin başka şehirlerde doğan çocukları da köyde yaşamayı hiç düşünmemektedirler ancak köy ile olan ilişkilerini de kesmeye de taraftar değildirler. Ailelerin köyde ev yaptırması onların yaz tatillerini köyde geçirmeleri için önemli bir seçenek oluşturmaktadır.
11. Geri dönen herkes, dışarıda oldukları sürede köyle olan ilişkilerini sürekli şekilde devam ettirmişlerdir. Çalışma izinlerini köyde geçirmenin yanı sıra yaşadıkları şehirlerde katıldıkları hemşehri dernekleri yoluyla köy ile olan ilişkilerini de devam ettirmektedirler. Bu durumun geri dönme kararı üzerinde etkisi olduğu açıktır. Bu şekilde ilk hipotezin doğrulandığını görülmektedir.
12. Köyde araziler erkek kardeşler arasında eşit olarak bölünmektedir. Kadın kardeşlere topraktan pay verilmemektedir. Bu tamamen geleneksel bir durumdur. Kadınlarda toprak bölüşümünde topraktan pay talep etmemektedir. Kadınların hakkı erkek kardeşler üzerinden paylaşılır.

- Arazi sahibi erkek kardeş yükümlülüğünü aldığı kız kardeşine arazi gelirinden pay verir. Bu payın paylaşımı para ya da ürün olarak olmaktadır. Bu bağlamda geleneklerde yıllardır herhangi bir değişme yoktur.
13. Bazen toprak paylaşımı sırasında kardeşler arasında sorunların ortaya çıktığı duyulmaktadır. Böyle durumlarda kardeşler arasında bir küslük oluşmakta ancak hukuksal anlamda açılan dava sayısı oldukça azdır.
 14. Geri dönen aileler için arazinin varlığı önemli bir nedendir. Bu bağlamda ikinci hipotezin de doğrulandığını vurgulanabilir.
 15. Arazilerin resmî tapulaşma işlemleri için Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğünün çalışmaları, araştırmanın yapıldığı sırada devam etmekte idi. Ancak resmî tapulaştırma süreci kişiler, özellikle de kardeşler arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına, itirazlar edilmesine ve hatta davalar açılmasına yol açıyordu. Yapılan bu itirazlar ve devam eden mahkemeler, tapulaştırma süresini çok uzatmaktaydı. Bu bağlamda hemen her ailede sorun olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Başka diğer etkenlerin yanı sıra Yeniyo köyünün deniz kenarında olması nedeniyle, köy halkı kente göç etmiş olsa da köyleriyle ilişkilerini kopartmamıştır. Hâlen köyde yaşayan ancak ailelerinin geçim kaynağı tarım olan kişilerinde şehirlerde çalışarak gelir elde etmeye de dayalı arzuları canlıdır. Çünkü tarımdan elde edilen gelir, tüm aile bireylerinin geçimi için yeterli değildir. Bu bağlamda yörede yetiştirilen üç temel ürüne ilişkin tarım politikalarının yetersizliği, bir başka söyleyişle kg. başına gelirin azlığı ve devlet desteklerinin yetersizliği vb. unsurlar, belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle uygun devlet politikaları köyde refah seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltecek şekilde yeniden oluşturulmalıdır. Böylece bir yandan kente yapılacak yeni göçlerin önüne geçilmesi sağlanacak ve geri dönüşlerinde sayısı arttırılmış olacaktır.

Ayrıca geri dönüş için sadece dönülen yerde değil terk edilen kentlerde de tersine göçü destekleyecek politikalar geliştirilebilir. 2012 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından geliştirilen *İstanbul'dan Tersine Göç*

*Projesi*⁴ önemli bir örnek olarak gösterilebilir (İslamoğlu, Yıldırım, Benli, 2014).

Böyle bir seçeneğin oluşması için de köydeki tarımsal gelirin, kentteki ücret ya da maaş gelirlerinden fazla olması gerekir. Bu nedenle, köyün ana tarımsal gelir kaynağı olan çay, kivi ve fındık üretimine ek olarak, organik çay, arıcılık, bağcılık, şarapçılık; narenciye, dut yaprağına dayalı ipekçilik, su ürünleri gibi seçenekler oluşturulmalı; bu amaçla planlı, programlı ve yörede bulunan Karadeniz Teknik, Rize-Recep Tayyip Erdoğan ve Artvin Üniversitelerinin tarım sektörüne ilişkin bilimsel çalışmalarından yararlanılarak ön çalışmalar yapılmalıdır. Hükümet politikalarının bu bağlamda bölgelere özel bir şekilde yeniden yapılandırılarak, gençlere yeni iş fırsatları yaratmaları ve bu yolla da göçün nedenlerini ortadan kaldırılması hedeflenmelidir.

Öte yandan, ağırlıklı olarak tarımla geçimini sağlayan kişiler, hem hükümetten yeterli destek alamadıkları hem de tüccar ve araçlarla sürekli sorun yaşadıklarını için refah içinde olamamaktadırlar. Bu nedenle köy ya da komşu köy insanları, bir araya gelerek üretilen ürünlerin pazarlanmasında etkin bir seçenek yaratmalıdırlar. Bu amaçla *Bölgesel Yatırım Kalkınma Kooperatifi (BYKK)* oluşturmalıdırlar.

BYKK, aileleri tarafından işletilmeyen tarım topraklarının kullanımının, kuşkusuz isteğe bağlı olarak bir çatı altında toplanmasını sağlayabilir. Böylece sağlanacak arazi toplulaştırılması sonucu etkin ve verimli bir tarımsal üretim sürecine girilebilir. BYKK, etkin üretim, depolama ve pazarlama uygulamasıyla hane halklarının tarımsal gelirinin artmasını sağlayabilir. Bu sürece kentte yaşamakta olanların da katılımı sağlanarak, *yeni bir kent-köy birlikte yaşam modeli* oluşturulabilir. Yeniyol Köyü, bu tür bir açılıma öncülük edecek birikime sahiptir.

Yeniyol Köyü özellikleri sebebiyle tipik bir Doğu Karadeniz köyüdür. Kalabalık aile yapıları, topraktan gelen gelirin yetersizliğine ve geçim şartlarının zorlaşmasına neden olmaktadır. İstatistikler dikkate alındığında, Doğu Karadeniz Bölgesi hâlâ en çok göç veren bölgelerin başında gelmektedir.

⁴ Proje kapsamında İBB, İstanbul'a çeşitli nedenlerle gelmiş ancak geçim sıkıntısı nedeniyle memleketine dönmek isteyen de dönmeyen kişilere destek olmaktadır.

Yeniyol Köyü'nde yaşam koşullarının iyileştirilmesi elzemdir. Bu diğer köylere de örnek olacaktır. Bunun için de bölgesel tarım ve kalkınma politikalarının oluşturulması faydalı olacaktır. Özellikle köy kooperatiflerinin oluşturulması bu bağlamda önemli bir politika seçeneği olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu çalışmanın en önemli çıktısı ve önerisi de budur.

Kaynakça

- Al-Ali, N. ve Koser, K. (2002). *New approaches to migration: Transnational communities and the transformation of home*. London: Routledge.
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Bovenkerk, F. (1974). *The sociology of migration: A bibliographic essay*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Byron, M. ve Condon, S. (1996). A comparative study of Caribbean return migration from Britain and France: Towards a context-dependent explanation. *Transactions of the Institute of British Geographers*, NS 21 (1).91-104.
- Callea, S. (1986). Different forms, reasons, and motivations for return migration of persons who voluntarily decide to return to their countries of origin. *International Migration* 24. 61-76.
- Cassarino, J.P. (2004). Theorising return migration: Theoretical approach to return migrants revisited. *International Journal on Multicultural Societies*. Vol. 6.No:2.253-279.
- Colton, N.A. (1993). Homeward bound. Yemeni return migration. *International Migration Review*. 27. 870-882. PMID:12286928
- Constant, A. ve Massey, D. (2002). Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International Migration*. 40.5-38. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00204>
- Coşkun, Ç. (2017). Sociology in Turkey Until 1980. Ş. Aslan, C. Cinemre (Eds.) *Current Debates in Sociology & Anthropology*, Vol. 10. London: IJOPEC Publication Limited.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (DPT). (2001). 8. V Yıllık Kalınma Planı. Nüfus, Demografi Yapısı. Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu. www.dpt.gov.tr (Erişim tarihi: 07.02.2014).
- Dumon, W. (1986). Problems faced by migrations and their family members, particularly second generation migrants, in returning to and reintegrating into their countries of origin. *International Migration*, 24. 113-128. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1986.tb00105.x>
- Eccles, R. ve Nohria, J. (1992). *Networks and organizations structure, form, and action*. Boston: Harvard Business School Press.

- Genç, Ö. (2001). *Karadeniz Bölgesi ekonomik ve sosyal durum*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları.
- Gmelch, G. (1980). Return migration. *Annual Review of Anthropology*, 9. 135-159. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.09.100180.001031>
- Gümüş,N., İlhan,A. ve Gülersoy,A. (2013). Bir tersine göç örneği: Köprücük Köyü (Vato-Muş). *Turkish Studies*, Vol.8/6. Spring. 233-261. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5022>
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de kentten köye göç olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11. 77-86. ISSN 1308-6979.
- Güreşçi, E. ve Yurttaş, Z. (2008). Kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine bir araştırma: Erzurum ili, İspir ilçesi Kırık bucağı örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 14. 47-54.
- Haas,H. (2006).Migration, remittances and regional development in Southern Morocco. *Geoforum*,37. 565-580. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2005.11.007>.
- İslamoğlu, E., Yıldırım alp, S ve Benli, A.(2014).Türkiye’de tersine göç ve tersine göçü teşvik eden uygulamalar: İstanbul ili örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1.68-93.
- King, R. (1986). Return migration and Regional economic development: An Overview.R.King (Ed.) *Return Migration and Regional Economic Problems*. GB: Mckays of Chatham.
- Koçak,Y. ve Terzi,E. (2012).Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,Cilt 3, Sayı 3. 163-184.
- Lewis, J.& Williams,A. (1986). The economic impact of return migration in Central Portugal. In R.King. *Return Migration and Regional Economic Problems*. (100-128). London: Croom Helm.
- OECD. (2008). International Migration Outlook. Erişim adresi: www.oecd.org/els/mig/43999382.pdf. (Erişim tarihi: 30.01.2014).
- Öner, N.A.Ş. (2016).Son mu, Başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Sosyal Bir Olgu Olarak Geri Dönüş. Öner, G. ve Öner, N.A.Ş. (Ed.) *Küreselleşme Çağında Göç. Kavramlar, Tartışmalar* (3.Baskı). (263-285) Ankara: İletişim Yayınları.

- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentse değişme*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz, Sayı 5*. 33-44.
- Tezcan, M. (1989). Kentten köye göç. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22*. 37-42.DOI: 10.1501/Egifak_0000000872.
- Todaro, M. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American Economic Review, 59(1)*.138-148.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). *Seçilmiş Göstergelerle Rize*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2009). Ekonomik krizin etkisiyle İstanbul’dan tersine göç eden ailelerin toplumsal özellikleri ve beklentileri üzerine bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt XI, Sayı 1*. 27-62.
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059. Erişim tarihi: 12.01.2015.
- <http://www.sussex.ac.uk/migration/research/current/mobileprofessionals/bibliography>. Erişim tarihi: 26.08.2014.
- <http://www.yok.gov.tr>. Erişim tarihi:2.08.2014.
- <http://www.gazetevatan.com.tr>- 11. Haziran.2009- “Ekonomik krizde 30 bin kişi İstanbul’dan köyüne döndü” Erişim tarihi: 01.08.2014.

